

ЈОВАН ДЕЛИЋ

МАТИЦА СРПСКА – ЈЕДИНА МОЈА СТАЛНА АДРЕСА

Хвала Жирију што ми је учинио изузетну част додијеливши ми награду Матице српске „Младен Лесковац”: госпођи професорки Радмили Маринковић, коју сам с најискренијим дивљењем и с најдубљим поштовањем слушао како на пленарној сједници Научног састанка слависта у Вукове дане, говорећи на своје средњовјековне теме, достојанствено и уздигнуте главе брани свој оклеветани народ и поплувану земљу; госпођи професорки Нади Милошевић Ђорђевић, редовном члану САНУ, чија ми је докторска дисертација била методолошки инспиративна; господину професору Иву Тартаљи, који је на мој наставнички и научни, и на цио мој духовни развој, ставио најснажнији печат и од чијих се књига о Иву Андрићу, општој књижевности код Срба и о утопији ријетко одвајам; господину професору Александру Јовановићу, са којим дијелим добро и зло на пројекту о поетици српских пјесника двадесетого вијека, на пројекту што га је засновао професор Новица Петковић, добитник Лесковчеве награде. Хвала предсједнику Жирија, господину професору Душану Иванићу, за чији књижевноисторијски рад и појмовну строгост имам дубоко поштовање, на озбиљној оцјени мога рада и на данашњем слову. Ја о њему, зацијело, не бих умιο тако озбиљно говорити, а знам колики је њему напор да некога хвали – *Lobrede* није његов жанр. Похвала је, по правилу, недовољно озбиљна и неплодна ствар.

Троје од пет чланова Жирија добитници су награде „Младен Лесковац”, а несумњиво је да би је часно могло понијети свих петоро. Па ваљда су водили рачуна о томе кога примају у друштво!

Сувише сам стар да бих вјеровао да су награде гаранција вриједности неког научног или књижевног дјела, али управо зато што сам стар, знам шта значи наћи се међу именима добитника награде „Младен Лесковац“:

Драгиша Живковић, човјек који је, поред свих компаративиста, једини успоставио европске оквире новије српске књижевности, успио је да заокружи своје дјело у годинама дубоке зрелости. Сада, када имам све мање времена, волио бих да доживим тако ментално чисту старост и да пишем у осамдесетим, или чак и у деведесетим годинама, о својим младим колегама као што је стари професор писао о Душану Иванићу и о мени. Хвала му.

Новица Петковић, омиљени Живковићев студент, наш једини прави семиотичар – остали су од њега учили – и један од водећих методолога и проучавалаца српске књижевности, посебно поезије; човјек који ме је вратио на Филолошки факултет у Београду оставивши ми у наслеђе и предмет, и научни пројекат.

Радмила Маринковић, чије су заслуге за очување, подизање и развој наше медијевистике огромне, утолико више што је радила у времену које средњем вијеку није било наклоњено.

Нада Милошевић Ђорђевић, с којом почиње нови, модернији приступ нашој усменој књижевности. Послије њених првих већих радова јавила се цијела плејада фолклориста; процвјетала је једна дисциплина.

Божидар Ковачек, најближи сарадник Младена Лесковца и његов методолошки сљедбеник, предсједник Матице српске.

Душан Иванић, чији су доприноси историји периодике, историји и поетици жанра, слици стилских формација XVIII и XIX вијека, проучавању књижевних веза, односно компаративистици, проучавању генезе српске поезије и стиха, текстологији, у овом часу тешко сагледиви и мјерљиви.

Бити у том низу велика је част и ризично мјесто. Ако не поживим у менталном здрављу и не завршим бар нешто од онога што сам започео, неће по мене ваљати. Утолико ће моје мјесто у том низу бити сумњивије што је живо и дјелатно барем десетак имена која су ову награду могла понијети с онолико права колико и ја, ако не и са знатно више разлога.

Симболично значење ове награде је помало застрашујуће. Прво, додјељује је Матица српска чији је значај и домете немогуће процијенити. Домети Матичиног зрачења су планетарни. Безмало двјеста година Матица српска брине како остати свој и како бити присутан у свијету; бити дио свијета.

Име Младена Лесковца надилази и његову личност и његово дјело, ма колико и та личност и то дјело били респектабилни – оно је, то име, само по себи институција. Дугогодишњи председник Матице српске и њена персонификација, оснивач је и декан Филозофског факултета у Новом Саду, гдје сам провео више од четврт стољећа. Оснивач је *Зборника Матице српске за књижевност и језик*, нашег водећег књижевно-научног часописа, који је мени допао у руке, из којег ће се издвојити *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, водећи наш језикословни часопис. Био је и управник Библиотеке Матице српске. Један је од покретача и уредника националне едиције „Српска књижевност у сто књига”, заједно са Ивом Андрићем, мојом великом темом, и Војиславом Ђурићем, мојим великим професором. Оснивање Змајеве и Бранкове награде није могло проћи без Младена Лесковца. Научник старог кова, истраживач у изворном значењу те ријечи, пјесник, зналац, стилиста разбокорене барокне реченице, преводилац, професор, уредник. Природно је да се наше схватање књижевности и наши приступи књижевности разликују, што не умањује моје поштовање за његово дјело.

Ако сам и због чега заслужио Лесковчеву награду, онда је то рударски и несебичан рад на *Зборнику Матице српске за књижевност и језик*. То је одавно наш најбољи књижевнонаучни часопис. Излази редовно, три пута годишње, на укупно шездесет ауторских табака по годишту. Иза нас је шездесет година. Нема часописа који је у злим временима објавио више радова, нити бољих радова, посебно студија – преко тридесет годишње – који је објединио више универзитетских центара, који је представио више пројеката, истраживања и књига. Знао да се може „чистије”, „уредније”, „уједначеније”, али богатије и разноврсније – тешко.

На Богојављење, уочи моје крсне славе 2000. године, јавио ми се председник Матице српске, Божидар Ковачек, отприлике овим ријечима:

– Делићу, решио сам да Вам поверим на уређивање *Зборник за књижевност и језик*, мој часопис. Барем на то имам право. Молим Вас да овог тренутка преузмете посао. Немате права на негативан одговор.

Никада нијесам доживио веће професионално узбуђење нити већу одговорност. Нешто је ту било мимо новосадског реда и правила. Ковачек, сав од деликатности, обично није тако ни говорио, ни радио. Први, а можда и једини пут у животу, остао сам без ријечи, потпуно затечен и немоћан, разоружан безмјерним повјерењем.

Највећу подршку сам имао – гле, чуда! – у Јовану Деретићу. Радио је све што сам га замолио, и то невјероватно брзо, за ноћ. Доносио ми је кратке рецензије, исписане нервозним, једва читљивим рукописом.

Кад год се уморим, кад сам сит и Матице и Матичара, и *Зборника* и сарадника, а то с годинама све чешће бива, сјетим се ријечи Јована Деретића:

– Захвалан сам ти што си ово преузео. Ово је страшно важна ствар. Вјеруј мени; ипак сам ја написао *Историју српске књижевности*.

Хвала, Јово, и твоје гробу. Ја тешко заборављам добротинства.

Зборник водим искључиво зато „да на мени не остане клетва”.

У Матицу српску сам први пут дошао по награду.

Како тада, тако и данаске.

Дана се не сјећам, али знам да је то било у прољеће 1970. године, вјероватно априла мјесеца. Био сам студент београдске Свјетске књижевности, трећа година. Таман превалио двадесету. Јавио сам се на конкурс за Бранкову награду радом о *Лелеку себра* Тина Ујевића. Писао сам га у Трпњу, на Пељешцу, на неком студентском зимском љетовању.

Обавјештење о награди нијесам добио. Прочитао сам кратку вијест у *Полицији експрес* да је другу награду добила Милица Мићић, моја колегиница са студија, већ тада писац, а трећу неки Јован Белић.

Срете ме Милица у Таковској 34 и пита:

– Па где си ти, човече, на додели награде? Добио си трећу Бранкову награду Матице српске за есеј.

Мислим, спрда се дјевојка. Ја хладан као покераш. Не признајем ни да сам писао, нити да сам се јављао. „Нит сам био, нит сам је просио!”

Кроз недељу дана каже ми опет Милица да су ме поздравили из Матице, да се извињавају, да сам ја тај Јован Белић и да што прије дођем по новац и диплому.

И одох, сам.

Нови Сад чист, лијеп, у сунцу, пун цвијећа већ од станице. Доминирају лале у цвату.

Зграда Матице – необична. Идем и буљим у те хладне зидове и чудне портрете подгојених, мени туђих српских добротвора, нездраво румених лица. Ни слутио нијесам да ћу за двадесетак година личити на њих.

Идем лагано, степеник по степеник. И ово ми је Матица српска! Хладна као протестантска црква.

Чујем оштре кораке. Подигнем лијено главу и видим зрелијега господина у кошуљи као бехар бијелој, раскопчаној под грлом, без кравате, у црном џемперу и црном одијелу:

– Младићу, ово је Матица српска. Могу ли Вам помоћи?

– Хвала, можете можда.

И испричам да сам дошао по награду.

За њим иде други господин, просијед, сув као суви лист, у прслуку, са црном краватом везаном у тврд, узак чвор, са милион уздигнутих бора на челу, као да се нечему вјечно чуди, са неким страним новинама у лијевој руци.

– Бошко, види може ли се овом младићу помоћи. Тражи неке новце, награду, диплому. Можеш мислити!

– Ха, Ви сте тај Белић!

– Делић. Делић. Ја сам Јован Делић.

– Одлично. То је било, знате, 16. марта. Идемо код Стојана Трећакова.

Обрадова се Стојан. Коначно неко да зна што сам овдје.

Боже, који је то новац био! Које богатство! Тридесет и једна хиљада с попутбином. Мало више од моје мјесечне универзитетске стипендије. Па диплома, Бранково суво лисје. Нигдје и никад нијесам добио љепше дипломе него у Матици.

– Шта, Вас су срели председник и секретар! Младен Лесковац и Бошко Петровић! Ево, ту су њихови потписи: десно председник, лево секретар.

А потписи на дипломи: лијепи, чисти, читки, извезени византијским плавим, као да их је китила Јефимија.

Једино су ме потписи импресионирали. Чињеница да су ме у Матици срели први људи, Младен Лесковац и Бошко Петровић, импресионира ме накнадно; данас много више него онда.

– Штета што нисте били 16. марта! То се, ипак, догађа једном у животу. Било је лепо. То је код нас увек лепо.

– Шта једном у животу? А имате ли ви и догодине конкурс? Е, одлично, видјећемо се, акобогда, догодине, у марту.

– Знате, слаба прилика. Догодине додељујемо само прву награду.

– Добро. Доћи ћу по њу.

То догодине било је 15. марта 1971. Подијелио сам награду са знаменитим пјесником Стеваном Тонтићем.

Младен Лесковац и Бошко Петровић су били моји стари познаници. Обрадовали су ми се као свој своме.

Био је то мој други долазак у Матицу. Опет по награду. Тонтић је писао о Миљковићу. Ја о Солжењичину, 1971.

Тада сам упознао Александра Тишму, који ми је прве текстове објавио у *Летопису* још 1969, Драгишу Живковића, Жарка Ружића.

Тако сам ушао у књижевност, а вјероватно и на Филозофски факултет. Из Матице.

Из ове приче изгледа да ми је награда „Младен Лесковац” била предодређена. Њен значај је утолико већи што се додјељује сваке треће године: то је спасава од профанације и пада критеријума. Несумњиво је да се у три године нађе пет-шест имена достојних Лесковчеве награде. А посрећи се само једном.

Награда ми је дата за цјелокупно дјело, а ја то дјело засад немам; не берем цјеловито и заокружено, како бих желио да га иза себе оставим. Не могу да се ослободим осјећања биједне зависти према професору Драгиши Живковићу, који је своје дјело под старост, у пензији, заокружио и уобличио. „Човјек се под старост лако ми на године”, говорио је мој мудри дјед, и ја по први пут молим Господа да ми дадне лијепу, мирну и ментално чисту старост све док узмогнем радити, како бих, колико-толико, заокружио оно што сам засновао. А тога је много и незне за цјеловитошћу, за склапањем епохе, односно слике о њој. Имам илузију да бих имао шта да кажем, и да то буде моја ријеч и моја визија. „Све то не зависи од мене... Не, не од мене” – рекао би велики пјесник. А што само од мене буде зависило, биће урађено, акобогда.

Десило се да сам у протекле три године објавио двије књиге – заправо обје 2011 – и не смијем ни да кажем колико радува, па је, што би марксисте рекли, квантитет прешао у квалитет. Тешко је било да останем непримјећен. Моји издавачи – „Православна реч” из Новог Сада, односно господин Зоран Гутковић, и Српска књижевна задруга, Институт за књижевност и уметност из Београда и Филозофски факултет са Пала – имају елитне едиције које су моје књиге учиниле значајнијим. Два Ивана, и Андрић и Лалић, двије су моје велике књижевне љубави, двије велике теме и два лична утврђења. Књиге о њима су незавршене и отворене, па полако нарастају. Обојица врхунски интелектуалци, изузетно образовани, свјетски људи са знањем свјетских језика, преводиоци, космополите, у интензивној комуникацији са свијетом, а обојица до грла у своје језику, своје народу, с изузетним осјећањем историје, с увјерењем да ако се нијеси утврдио у Вуку и Његошу, односно у Лази Костићу и Војиславу Илићу, у своје језику, култури и традицији, не могу

ти помоћи ни сви језици, ни сви писци свијета. Отуда Лалићева чежња за Византијом, отуда Андрићево утврђивање у Вуку и нарочито у Његошу, односно Његошево и Андрићево заједно – у косовској мисли. „Ја сам то!” – вели Андрићев Тамил. Ово су и моја најдубља увјерења, каже Јован Делић. Бити Европљанин, а свој – пише Иво Андрић поводом Његоша. Ако нијесам свој, нијесам ништа, па ни Европљанин, додајем ја. Андрићу се ово моје *ја* не би допало, али нити га се стидим, нити га се бојим. *Ја* има право на своје постојање као и све остале личне замјенице.

Још једно сјећање на мога дједа, а тиче се идентитета:

– Кад те неко људски пита који си, а ти му реци име, очево и ђедово име, и презиме, да ти зна коријен: Јован Милисава Тана-сијева Делић. А ако те пита да те препане, стани преда њ, шоштри поглед, гледај га право у очи, замисли да си виши и јачи од њега и реци му: Они који те се не боји. И стој као камен станац. Нека он тебе заобиђе, а не ти њега.

То сам научио са четири године. Не мијењам наук ни у погледима на књижевност и на културу.

Моје најбоље дјело, ипак, нијесу моје књиге, већ моји студенти: новосадски, гетингенски, београдски, петрињски, паљански, бањалучки, крагујевачки, никшићки. И мој научни подмладак – Јованова Ђеца, како воли да каже Ђорђевић Вуковић: Предраг Петровић, Мина Ђурић, Бранко Вранеш, Тања Ракић, два Марка, Аврамовић и Радуловић, па Драган Хамовић, Неда Перишић, Светлана Шеатовић Димитријевић, Јана Алексић, Кристијан Олах, Марија Шаровић, па Весна Мићић, Владан Бартула, Радица Сударушић, Мирјана Лукић, Бојана Ласица и Жељка Пржуљ са Пала; цијеле генерације од Весне Крчмар, Селимира Радуловића и Драгана Станића, актуелног председника Матице српске, до Страхиње Полића и Тамаре Љујић, актуелних мастераша. Тешко да данас постоји иједан српски универзитет да на њему немам неко своје чедо. Е, на њих сам стварно поносан; вриједило је. Мало је вјероватно да неко има бројније, боље, перспективније потомство. Моја су дјеца најбоља, и биће најбоља. Засад ме се не одричу; има времена. Неће им бити лако, јер су даровита и јер су моја. Био сам радостан и поносан кад је мој студент Миливој Ненин прије мене постао редовни професор.

Најзад – о једном страху. О страху од бруке. Колико је сјутра, могу се обрукати на научном скупу о поезији и поетици Милана Дединца. Моји Пивљани су ме научили да човјек може да се обрука док год дише и говори, а ако има сина – опасно му је и

послије смрти. Награда коју сам примио тај страх увећава. Ријеч је о свакодневној одговорности за написану и изговорену ријеч. Може ли се у сваком трену бити на своме нивоу, да о већем не говоримо? На нивоу овога мјеста, дана и признања?

Покушајмо.

Мијењао сам села, градове и улице, факултете и катедре, жене и газдарице, али је једина моја стална адреса од 1969. године, од првога текста у *Летопису Матице српске*, ова: Матица српска, Матице српске 1, Нови Сад. Надам се да нећу дати умље за безумље и да нећу једину своју сталну адресу изгубити. А у каквом свијету живимо – свашта је могуће.

Ђераћемо се још!*

* Реч на додели награде „Младен Лесковац” у Матици српској, 6. фебруара 2013. године.